

ובמקום מסוכן, מסתבר שלא חיישינן שמא יאונה לו כל רע חס וחלילה בזמן כה קצר. וב"ה, על אף הסיכונים שישנם בשירות קרבי, רוב רובם של החיילים חוזרים לביתם בשלום. וה' יברך את עמו בשלום.

היא העיקרית והיא עדיפה על קריאת הלילה. ואל לו לחשוש שמא החופשה תתבטל, אלא אם כן יש לכך יסוד סביר. ובאשר לחשש שהוזכר בפוסקים שמא ימות ותבטל המצוה, נלענ"ד להכריע שגם אם החייל משרת ביחידה קרבית

סימן סא

ירקות המוחזקים בחרקים שטופלו בריסוס

ה. דין ירקות שגודלו עפ"י השיטה ונמצאו בהם חרקים	ראשי פרקים
ו. גודל השטח הנאסר במציאת חרקים	א. בדיקה מדגמית בפירות המוחזקים באיסור
ז. האמנם ירק מתליע מעצמו?	ב. מדוע בדיקה מדגמית אינה מועילה בטריפות?
ז. בדיקה מדגמית באמצעות זכוכית מגדלת מסקנות	ג. שינוי בחזקה על ידי ריסוס
	ד. רובא דתלי במעשה

* * *

הרחש מצוי ברוב, ומכל מקום הוי מיעוט המצוי. וכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הקצת ולא על בדיקת הרוב. והמשל בזה בבדיקת הריאה שהוא מיעוט המצוי, ואין סומכין בבדיקת המקצת ואפילו על הרוב.

ר"ל בבדיקת מקצת הריאה אינה מועילה לריאה כולה, אלא יש צורך לבדוק את כל הריאה. וכשם שהדבר נכון בבדיקת הריאה כך י"ל בבדיקת ירקות המוחזקים בתולעים, שיש הכרח לבדוק את הכל ולא רק חלק, ובדיקה מדגמית אינה מועילה.

ובשו"ע (יורה דעה סי' פד ס"ח) פסק כדבריו:

כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוברים, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת.

לכבוד הרב יגאל קמינצקי

רב חוף עזה

רוב שלומות למר ולתורתו ולאזור כולו. במענה לשאלותיך בעניין הירקות המוחזקים בחרקים שרוססו האם יצאו מחזקתם האסורה או שגם אם נמצא חרק אחד בחזקתם, האסורה הם עומדים.

א. בדיקה מדגמית בפירות המוחזקים באיסור

באופן עקרוני נראה לכאורה שאין לסמוך על בדיקה מדגמית של ירקות עלים המוחזקים בתולעים, וזאת על פי מה שכתב בתשובות הרשב"א (ה"א סי' רעד):

המינין הללו בלי ספק הרחש מצוי בהן, ולפיכך אעפ"י שבדק קצתן אין בבדיקת הקצת מטהרת חברותיה. כי באמת אין

בו ג' תולעים הוחזק כמתולע ויש לאסור את כל המאכל עד שייבדק באופן יסודי.

ונמצא, שבין במאכל שדרכו להתלע ובין במאכל שהוחזק בתולעים, בדיקה מדגמית אינה מועילה. אך מאידך, דבר מאכל שאין דרכו להתלע ואנו מסופקים שמא אעפ"כ אירע והתלע, סביר להניח שבדיקה מדגמית תועיל להוציאו מידי הספק. אך יש להדגיש שגם מאכל שאינו מוחזק באיסור ומן הסתם אין חוששין לו, אם הוא מונח בתנאים שעלולים לגרום לו להתלע במשך זמן מסויים, ודאי שיש לחוש לכך ויש צורך לבדקו בדיקה יסודית כדין פירות שדרכם להתלע.

ב. מדוע בדיקה מדגמית אינה מועילה בטרופות?

ויש להעיר על עצם הדמיון שהוזכר ברשב"א בין חיוב בדיקת המאכל מן התולעים לבין חיוב בדיקת הריאה ובני המעיים מן החשש לטריפה, שאינו דמיון גמור ולעיתים יש לחלק ביניהם. ולמשל, מי שיש לו עדר בהמות ושחט חלק מהן ולא נמצאו ביניהן טריפות, אינו יכול לסמוך על בדיקה זו כבדיקה מדגמית ולהימנע מלבדוק את יתר הבהמות. כי אם יש מיעוט המצוי של טריפה בכלל הבהמות ממין זה שבעולם, הבדיקה המדגמית של חלק מן העדר אינה מלמדת דבר על העדר כולו. אך לעומת זאת, די בבדיקה מדגמית של מקצת הירקות שהם נקיים מתולעים כדי להוציא את כל הירקות שלפנינו מן החשש לתולעים, אע"פ שיש מיעוט מצוי של תולעים במין זה של ירק בשאר העולם, וצריך להבין מדוע.

ומשמע שיש צורך בבדיקה מלאה ואין להסתפק בבדיקה חלקית.

והרמ"א (שם) נקט באופן יותר מפורש: ולא מהני בהם אם בדק הרוב, אלא צריך לבדוק כולם, דהוי מיעוט דשכיח. והוסיף (שם בסעיף ט), שהוא הדין בענין תבשיל שנמצאו בו שלש תולעים והוחזק כנגוע, שכולו אסור עד שיסננו את כולו. ועיין ש"ך (שם, ס"ק כט) שהביא בשם הרשב"א להקל בתבשיל שלא ניתן לבדקו, וטעמו העיקרי משום שיש להעמיד אותו על חזקת היתר בצירוף כמה ספיקות לקולא. ובסיום דבריו הוסיף בשם ה'איסור והיתר':

והיינו שלא הוחזקו פי' בסתם, אבל פרטיים במדינה שהוחזקו בכך הוי ודאי ולא ספק עכ"ל. וכ"נ מדברי מהר"ם מלובלין בתשובה סי' כ"ז ע"ש.

יש אפוא להבחין בין פירות שדרכן להתלע שלכתחילה חייב לבדוקן אך בדיעבד אם עבר ובישל מותר, לבין פירות שהוחזקו בתולעים שגם בדיעבד אסור לאוכלם ללא בדיקה יסודית. פירות שדרכן להתלע דומים למיעוט המצוי בטרפות שלכתחילה יש לבדוק ובדיעבד סומכים על הרוב, וכפי שהרשב"א דימה אותם למעי הבהמה שיש לבדקן אך אם נטלן זאב מעמידים אותה בחזקת היתר. ומקובל להגדיר שמיעוט המצוי הוא כ-10% מאותו מין כפי שקבע בשו"ת "משכנות יעקב" (סי' טז, יז). אך מאכל שהוחזק ממש באיסור כגון שנמצאו בו שלושה תולעים חמור יותר, ואין לסמוך בו על הרוב משום שהוכח לפנינו שיצא מן הרוב, ולכן הוא חייב בבדיקה. ומסתבר שגדר זה מחייב גם במאכל שאין דרכו להתלע, שאם מצאנו

שלוש תולעים, שהתבשיל כולו אסור. וכתב על כך בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' קיד) שטעמו של הרשב"א בדין זה אינו משום חזקה המתייחסת לכל הפירות, שאם כן כל פירות העולם הוחזקו לאיסור בבדיקות אלו, ורק פירות אלו שבקדירה הוחזקו באיסור. ומאחר שכן, חלה עליהם חובת בדיקה יפה כדי להוציאן מאותה החזקה, אך בדיקה זו אינה אפשרית בתבשיל אלא רק כשהפירות חיים.

והוסיף, שאין לנו להחזיק איסור תולעים מפרי אחד לחבירו על פי מה שכתב בשו"ת 'פני יהושע' (יר"ד ח"ב, סי' כב), שאם נמצאו תולעים בשלושה צימוקים אין להחזיק גם את הצימוקים האחרים כמתולעים. ודימה זאת לשלש טריפות שנמצאו בעדר אחד שאינן אוסרות את שאר העדר מדין תורה, ובודאי אינן אוסרות את שאר הבהמות שבעולם. והראיה, מדין אשה שמלה את בניה ומתו שבשנים הוי חזקה ולא תמול את בניה האחרים. אך פשוט שאין להחזיק סכנת מילה או אשה קטלנית מאשה זו לאשה זרה, וכגון ששלש נשים שדרו בבית אחד וכל אחת מהן מלה בנה ומת או שמת בעלה, ודאי שאין כאן חזקה. ורק במקום שניתן להצביע על קשר סיבתי בין המקרים, המעידים על מחלה תורשתית וכדומה, ניתן להחזיק את האיסור מאחד לשני.

ובסיום דבריו הסיק בפנ"י, שמציאת שלשה תולעים אינה אוסרת את המין מדין חזקה, כיון שאין מחזיקין איסור מפרי לפרי. ואין במציאות זו אלא לעורר את

וכן להיפך, אם יש מין בעלי חיים שאין בו חשש לטריפה אפילו במיעוט המצוי, כגון עופות שמעיקר הדין אין צורך לבדוקן. שאז, גם אם מצא בלהקה מסוימת ג' טרפות אינו חייב לבדוק את יתר העופות שבלהקה, כי מין זה בכללו אין בו מיעוט המצוי של טריפות. ורק אם ימצא בלהקה אחוז גבוה של טרפות המתקרב ל-10%, רק אז עליו לבדוק את כל הלהקה, כי להקה זו הוחזקה במיעוט המצוי. אך ג' עופות שנמצאו טריפה מתוך כמה מאות, עדיין אינם מיעוט המצוי. ולכאורה צ"ע, אם כן מדוע בתולעים חיישינן לכל הקדירה אם נמצאו בה ג' תולעים?

ובטעם הדבר נראה, שבטריפה כגון שניקב הלב וכדומה אין סיבה לתלות עדר שלם בכמה בהמות חולות, כי מחלה זו באה לכל בהמה בפני עצמה ואינה קשורה לעדר זה דווקא. משא"כ בתולעים, אם נמצאו ג' תולעים בקדירה זו יש לחוש שיש סיבה אחת לכל הג' תולעים שבאותו תבשיל, ואולי הוא כולו מתולע.

ולפי זה מין שאין דרכו להתליע אם נמצאו במקום אחד ג' תולעים יש לחוש רק לאותו מקום. כי אולי יש סיבה מקומית לכך אך אין לפסול בגלל זה את כל המין כולו ולהחזיקו בתולעים. ורק אם נמצאו במין זה אחוז גבוה (כ-10%) של ירק מתולע בהזדמנויות שונות במקומות שונים ובעונות שונות יש לחוש שאותו המין מוחזק בתולעים.

ומעין זה כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קיג) שאם אשה מצאה תולעים בירקות, ולאחר ששלקה אותם מצאה בתבשיל עוד

שאסר פירות מתולעים שהתבשלו משום שהוחזקו כמתולעים, שהם צריכים בדיקה ואין היא מועילה להם כשנתבשלו אלא רק בעודם חיים. וכדי ליישב סתירה זו כתב:

ויש לתרץ דהתם איירי בחזקה גדולה שנמצאו תולעים מרובין בקדרה ולפיכך הצריך להם בדיקה יפה, ואי אפשר לעשות להם בדיקה יפה אלא קודם ביטול. אבל הכא איירי בסתם פולין ועדשים, **דאע"ג דרגיל להיות בהם תולעים מ"מ לאו חזקה גמורה היא.** הילכך לא צריך בדיקה יפה, ואם איפשר לבדוק מותרים דהא איכא ספק ספיקא. אבל כשהוחזקו שראינו בעין שיש בהן תולעים נסתלק הספק שמא היו שם שמא לא היו שהרי היו שם...

ומ"מ מסתברא לי שאין כל התבשילין שוים ולא כל התולעים שוים, שאם התולעים מגוון התבשיל אי אפשר לבדוק ואסור, ואם אינם מגוון התבשיל אפשר בבדיקה.

דהיינו, שיש לחלק בין שני המצבים של חזקת האיסור שהוזכרו בשתי התשובות של הרמב"ן. בתשובה הראשונה מדובר בפירות שדרכן להתליע, אלא שאחרי שנה הורעה חזקתן כיון שאין דרכן בכך. ואילו בתשובה השניה מדובר בפירות שהוחזקו כמתולעים ממש, שהביטול אינו יכול להוציאן מחזקתן.

ומכאן יש ללמוד, שכל עוד הפירות מוחזקים ממש באיסור אין להתירן אפילו על סמך ספק ספיקא. וספק ספיקא אינו מועיל אלא במקום שחזקת האיסור הורעה, וכנגד החשש לתולעים המצויות בהם בדרך כלל יש להעמיד את צדדי הקולא שיש בספיקות הנוספים. שהרי גם לאחר שעברה שנה הרדב"ז לא התיר אלא על סמך ספק

החשש שהתולעים מצויות כאן, ולחייב את כל הפירות שבקדירה זו בלבד בבדיקה כדין מיעוט המצוי.

ג. שינוי בחזקה על ידי ריסוס

וצ"ע מה גדרו של ירק שדרכו להתליע שרוסס ריסוס טוב וגדל בחממה, האם יצא מחזקתו הקודמת. כי אע"פ שמין זה דרכו להתליע בתנאי טבע רגילים, אך בתנאים סטטיליים מיוחדים אין דרכו להתליע, והוי כמין אחר שאין דרכו להתליע. ופנים חדשות באו לכאן ודינו כמין אחר שאין דרכו להתליע. או שמא יש לחוש לחזקתו הקודמת שנשארה כפי שהיתה שזהו מין שדרכו להתליע, ואין לאכול ירק זה ללא בדיקה.

ונראה אולי לפשוט זאת ממה שכתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תשכג), להצדיק את מנהג ירושלים לאכול עדשים ופולים בלא בדיקה שנה אחר לקיטתם, שאמנם קי"ל ששרץ אינו מתקיים יותר מ"ב חודש, ועל כן אין לחוש לתולעים שנולדו בפרי בעודו מחובר. אך עדיין במינים אלו יש מיעוט המצוי של תולעים הנולדים בהם לאחר שנתלשו, ויש לנו לחשוש שמא פירשו מן הפירות ואסרום באכילה. אלא שמאידך יש לצרף כמה ספיקות על פי מה שכתב הרמב"ן, שמא נימוחו במהלך הביטול ושמא יש לסמוך על כך שיפרשו ויהיו ניכרים בתבשיל כך שניתן יהיה לזרוק אותן. והרדב"ז הוסיף על כך, שהיתר זה מבוסס בעיקר על הספק הראשוני שמא אין תולעים בפירות אלו, שהרי אינם מוחזקים ממש כמתולעים אלא שהתולעים מצויים בהם.

ובהמשך דבריו יישוב את דברי הרמב"ן עם דבריו עצמו בתשובה אחרת (תשובה לו),

הזריעה וכל משך זמן הצמיחה, ורק משום כך אין בו תולעים. ולכן, מין כרוב זה נידון כירק שאינו מוחזק באיסור ומותר לאכלו בלא בדיקה, בשונה מן הכרוב הגדל באירופה שהתולעים מצויות בו.

ונמצא, שירקות שתולעים מצויים בהם עשויים לצאת מידי חזקתם על ידי טיפולים מיוחדים, ואז בדיקה מדגמית מועילה בהם. ובלבד שטיפולים אלו יוכחו כיעילים על ידי בדיקה יסודית, שאם לא כן אין די בהם כדי להוציא את האיסור שבירק מידי חזקתו.

ד. רובא דתלי במעשה

אלא שבסיום דבריו הגרמ"פ הוסיף, שלכתחילה אין ראוי לסמוך על שינוי החזקה של הירקות, כיון שמינים אלו אינם שונים בטבעם ממינים דומים המוחזקים כמתולעים, ורק פעולה מלאכותית של החקלאים היא זו שגורמת להרחקת התולעים. ואם כן, יש לדון את השינוי בחזקה שלהם כ"רובא דתלי במעשה" דלא אזלינן בתריה כפי שמוכח במסכת בכורות (כ, א). והיינו טעמא, משום שיש לחשוש שמא המעשה לא נעשה כראוי.

ולמעשה, הגרמ"פ הורה לבעל נפש להמנע מלאכול מן הכרוב הגדל באמריקה שאינו מוחזק כמתולע, אע"פ שנחתך והתערב עם ירקות אחרים בסלט, משום שלדידה לא הוי כדיעבד אלא כלכתחילה.

ויש להעיר על מסקנתו העקרונית שיש לחשוש לרוב התלוי במעשה מעיקר הדין מן ה'מגן אברהם' (סי' ח ס"ק יא), שדן בענין חזקת הכשרות של הציצית והחיוב לבדקה בכל יום. וכתב שמעיקר הדין אין צורך לבדקן בכל יום דאוקי אחזקתייהו, ואעפ"כ ראוי לבדקן מחשש שמא נקרעו, וכלל הוא

ספקא ולא על סמך העובדה שעברה שנה. אך בשנה הראשונה נראה מדבריו שלא היה סומך על הס"ס, כיון שעוד לא יצא מחזקתו הקודמת מירק שדרכו להתליע לירק שאין דרכו להתליע. אך מאידך, לאחר שעברה שנה יש להתיר את הפירות בצירוף ספיקות נוספים, למרות שמדובר באותו ירק עצמו שהיה מוחזק באיסור.

ואף אנו נאמר, שריסוס יסודי שדרכו למנוע התפתחות חרקים מוציא את הירק מחזקתו הקודמת, והריהו כפרי שדרכו להתליע שיצא מן השנה הראשונה לשנה השנייה. וכדי להוכיח שגם לאחר טיפול זה עדיין דרכו להתליע יש צורך בהוכחות רבות ומגוונות, ואין בכוחו של חרק אחד הנמצא בו כדי לערער את החזקה החדשה. ואמנם מסתבר שרק ריסוס יסודי ותדירי שלפי כל ההסתברויות אמור לחסל את החרקים, רק הוא מוציא את הירק מחזקתו. ואכן, כדי להוכיח את יעילותו ולהוציא את הירק מחזקתו לא די בבדיקות מדגמיות, אלא יש צורך בבדיקות מדוקדקות. אך לאחר מספר בדיקות המתבצעות בעונות שונות של השנה ובמקומות שונים המשתמשים בשיטת גידול זו, אפשר להוציא את הירק מחזקתו. ומכאן ואילך אין עוד צורך בבדיקות יסודיות, אלא די בבדיקה מדגמית עקיבה ומגוונת כדי לוודא שאכן אין יותר חרקים בגידול המרוסס.

גם מהגר"מ פיינשטיין עולה בעקרון כדברינו שטיפול יסודי מוציא את הירק מחזקתו. עיין שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן לה) שדן בענין הכרוב הגדל באמריקה שהתולעים אינן מצויות בו כלל, בגלל האמצעים בהם נוקטים החקלאים שמפידים לרסס אותו היטב משעת

תלויה בטבע האדם המדריך את התנהגותו, ואין ללמוד ממנה למעשה תיקון הציצית או לנד"ד, שאינם תלויים בטבע האדם. ואעפ"כ מסתבר לומר שכשאדם עושה מעשה לשם מצות ציצית, חזקה עליו שעשה את המעשה בכשרות ואינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו.

וכמו כן יש לומר בנד"ד (וצ"ע מה יאמר המג"א בנד"ד), שאמנם רוב זה או חזקה זו הושגו על ידי מעשה, ואינם רוב או חזקה התלויים בטבע. אדרבה, טבע החרקים להתרבות בפירות ובעיקר בעלים ירוקים בעונות מסוימות, וכל מעשה הריסוס לא בא אלא כדי לעקור טבע זה. אלא שהחלקאי יודע שאם לא ירסס כראוי סחורתו תיפסל, וחזקה עליו שירסס כראוי ולא ירע את אומנותו.

יתרה מזו, יתכן שחזקת הכשרות של התוצרת החקלאית טובה יותר מחזקת הכשרות של הציצית. שהרי המג"א מודה שהחזקה בציצית עשויה להשתנות, כי חוטי הציצית עלולים להיפסק גם לאחר שהציצית נעשתה בכשרות גמורה, ואין למתקן הציצית שום שליטה על הדבר. ובדומה לכך היה מקום לומר גם בנד"ד, שיש לחשוש להתרבותם של מחדש גם אחרי הריסוס. מיהו, כיון שהחקלאים יודעים גם את זאת הם מקפידים לרסס את הירקות כמה וכמה פעמים כדי למנוע זאת, וחזקה עליהם שלא ירעו את אומנותם ולא יקפחו את פרנסתם.

ובייחוד בתוצרת זו של ירקות עלים ללא חרקים, ששמה יצא למרחקים כתוצרת הידועה לכל ברמת כשרותה המהודרת, וחזקה זו עדיפה מזו של החקלאים האמריקאים שעליהם דיבר הגרמ"פ. ואם כן, יש אולי מקום לסמוך על חזקתן של

בידינו שאין לסמוך על החזקה במקום שאפשר לנו לבררה. אך הדגיש שחיוב הבדיקה אינו לעיכובא אלא רק לכתחילה, וניתן לוותר עליו במקום שעלול להפסיד את התפילה במנין.

ועיין שם, שהביא את סברת הב"ח (ס"ק ח) שחיוב בדיקת הציצית הוא מעיקר הדין, משום שאין לסמוך על חזקת כשרות התלויה במעשה האדם שתיקן אותה. וכיון שמצד טבע העולם הציצית אינה עומדת בחזקת כשרות, אין לסמוך על רוב הציציות שאינן מתקלקלות משום שרוב זה הוי "רובא דתלי במעשה" ואין לסמוך עליו. אך המג"א חולק עליו, משום שודאי מעשה התקנת הציצית נעשה כהלכתו. וז"ל:

ולא ידענא מאי קאמר, דהתם אמרי' שמא לא בא עליה זכר ואת"ל בא עליה שמא לא נתעברה. משא"כ כאן, דנתקנו הציציות כהלכתן אוקמיה אחזקתייהו, כמו מקוה שהמשיכו לתוכה מ' סאה שא"צ לבדוקה בכל עת שטובל בה.

ורצונו לומר, שרוב זה אמנם תלוי במעשה אך הוא שונה מאד ממה שמצאנו במסכת בכורות. הסוגיא שם עוסקת ברוב המצוי בבהמות שהן יולדות תוך שנתן, והא קמ"ל שרוב זה הוא רוב חלש כיון שתלוי במעשה ההרבעה, ויש לחשוש שמא האנשים שהיו אמורים לעשות את המעשה התרשלו ולא עשאוהו. אך חזקת הכשרות של הציצית אינה בכלל זה, מאחר שאדם המוחזק לנו בכשרות הוא זה שקשר אותה וחזקה עליו שעשה כהלכה.

ומצינו חזקות נוספות התלויות במעשה שאנו סומכין עליהן אפילו יותר מרוב, כגון החזקה ההתנהגותית שאין אדם פורע תוך זמנו, שאנו מוציאים ממון על פיה. אלא שחזקה זו שאני מן הנד"ד מאחר שהיא

ומשמע מדבריו שאם הוכח חד משמעית שהירק יצא מחזקתו גם הוא יודה שאין לחוש ואין צורך בבדיקה נוספת. כי כאמור הצורך בבדיקה קיים רק כאשר איננו בטוחים בוודאות שהירק יצא מחזקתו הקודמת. אך אם ברור לנו שהוא יצא מחזקתו הקודמת דינו כירק שאין דרכו להתליע. וגם מהרדב"ז משמע שהמדובר היה בפרי שלא הוכח שייצא מחזקתו ולכן הוא דרש ספק ספקא רבים ע"מ להתיר, אך אם הוכח בעליל שהטיפול מוציא את הירק מחזקתו הקודמת מכאן ואילך אין צורך בבדיקה יסודית.

בתשובה מאוחרת יותר הגרמ"פ חוזר על אותו עקרון בכמה תוספות. בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי צא):

במיני כרוב... כתבתי בתשובה חיו"ד סימן ל"ה דמ"מ לכתחלה צריכה בדיקה, משום שבמדינה זו הוא הכרוב אינו משונה בטבעו אלא מצד המעשה שעושים בשעת זריעה ובשעת צמיחה שלא יהיו תולעים, שלכן הוא כרובא התלוי במעשה שלא אזלינן בתר רובא כדאמר רבינא בבכורות דף כ' ע"א ואף שעדיפא הכא דכיון שעם תולעים לא ירצו לקנות איכא חזקה על בעלי הגנות שודאי עשו מה שהוא לטובת פרנסתן דלא מרעי אומנותן ומהני זה שלא לאסור כשלא בדקו, אבל לכתחלה יש לבדוק, מ"מ סגי בזה בדיקה קטנה דמאחר דאין שם התולעים בריבוי כהדרך שיש להיות בקרויט הרי חזינן שעשו המעשה שעושים שלא יהיו תולעים ששוב אינו מצוי להיות בהו תולעים שא"צ בדיקה, ובדיקה הקלה שהוא לחתוך באיזה מקומות הקרויט ודאי עושים המלונות המפורסמים בכשרותם

ירקות אלו הגדלים בתנאים מיוחדים ולהימנע מבדיקתן.

ואם כי, הגרמ"פ הצריך לבדוק את הכרוב, וכל עוד לא נבדק הרי הוא אסור באכילה לכתחילה. אך משמע מדבריו שהיינו משום שאינו סומך לגמרי על מעשיהם של החקלאים, ואין הכי נמי גם הוא יודה במקום שהוכח חד משמעית שהירק יצא מחזקתו, שאין לחוש לאיסור ואין צורך בבדיקה נוספת.

הנה כל דיונו של הגרמ"פ הוא רק בגלל שהוא רוב התלוי במעשה והוא הפיג חשש זה ע"י חזקה שאומן לא מרע פרנסתו כלומר זהו רוב רגיל ועל סמך רוב זה הוא מוציא את הכרוב מחזקתו הקודמת ולכן בדיעבד אין לחוש. אלא שא"כ מדוע לכתחילה יש לבדוק?

ומסתבר לומר בהסבר דבריו שמכיון שהכרוב הוא בעצם מין המוחזק בתולעים אלא שהמגדלים באמריקה מגדלים אותו בשיטות חדישות המונעות את התולעים. ועלינו לסמוך על הרוב והחזקה כדי להוציא מהחזקה הקודמת מן הראוי לבדוק כשם שיש לבדוק ציצית לפני הברכה עיין מג"א סי' ח וכן מצינו לענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ובכ"ז לכתחילה יש לבדוק את השוחט אם הוא מומחה ומוחזק (עיין ריש חולין וי"ד סי א) משום שהרוב בא להוציא מחזקת איסור של בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ולכן אין לסמוך עליו לכתחילה ללא בדיקה.

ובבדיקת ציצית, כשהזמן דחוק מותר להתעטף בטלית ללא בדיקה כי היא רק לכתחילה, ומעיקר הדין ניתן לסמוך על הרוב. וא"כ ה"ה בבדיקת חרקים, לדעת הגרמ"פ יש צורך לכתחילה לבדוק, אך בדיעבד ניתן לסמוך על החזקה.

ויש לסמוך עליהו.

בתשובתו השנייה הוא נותן הסבר אחר לצורך בבדיקה. הוא מניח שהחזקה שבעלי הגנות מעוניינים לייצר תוצרת נקיה גדולה יותר מרוב התלוי במעשה. אלא שהוא לא סומך עליה כל כך. הוא אינו מסביר מדוע. לענ"ד י"ל שחזקה זו רעועה היא. כולנו יודעים שסתם מגדלים אינם עושים יותר משציבור הלקוחות מעוניין ולכן הם יטפלו רק בתולעים גדולות המאוסות בעיני רוב העולם, אולם חרקים קטנטנים, שמי שאינו שם לב אליהם אינו רואה אותם, רוב העולם אינו מקפיד עליהם ואין למגדלים שום חזקה על כך. ולפי"ז חקלאי גוש קטיף הי"ו המגדלים בשיטות מיוחדות תוצרת מהודרת לציבור לקוחות יראי משים המקפיד גם על חרקים קטנטנים יש להם חזקה בכך ועדיף מרוב התלוי במעשה.

בתשובתו השניה יש עוד תוספת משמעותית, שבבדיקה קלה סגי. כנראה בבדיקה מדגמית.

ולפי"ז צריך לערוך בדיקות יסודיות בעונות שונות ולוודא שאין חרקים בגידול זה ומכאן ואילך יש להסתפק בבדיקה מדגמית בלבד ואם ימצאו חרקים יש לפסול את אותו גידול.

ה. דין ירקות שגודלו עפ"י השיטה ונמצאו בהם חרקים

ויש להסתפק מה יהיה הדין במקרה שבכל זאת נמצאו חרקים בירקות עליים, לאחר ששיטת הגידול נוסתה בהצלחה והוכיחה את עצמה בבדיקות יסודיות. האם די בהימצאותו של חרק אחד בלבד כדי להרע את חזקתו החדשה ואז מין זה יחזור לקדמותו ולחזקת איסורו, או שאין

לאסור אותו עד שיימצאו בו שלושה חרקים.

וגם לאחר שנמצאו שלושה חרקים בערוגה אחת יש להסתפק: מה כוחה של חזקה זו, ועד כמה בכוחה לערער את חזקת ההיתר. האם החשש למציאת חרקים נוספים מצטמצם רק לאותו מקום מסויים שבו נמצאו, ורק שם איתרע לה חזקת ההיתר, אך שאר גידולי העלים ממין זה המצויים במקומות אחרים בחזקתן הן עומדים ואין לחשוש להם, וכיון שנמצאו במקום זה בלבד אמרינן "כאן נמצאו כאן היו". או שמא חזקתן הורעה בכל המין הזה וכולו ייאסר, כי התברר ששיטת הטיפול לא הוכיחה את עצמה כיעילה ואיתרע חזקתו החדשה, והדרן לחזקתו הקודמת שדרכו להתליע?

ומסתבר לומר, שחרק אחד אינו פוסל את שטח הגידול הספציפי וכ"ש שאינו פוסל את שיטת הגידול כולה, כי יתכן שהוא הצליח להימלט מהריסוס. אך אם נמצאו במקום שלושה חרקים ודאי יש לחוש, אולם אעפ"כ נראה שאין לפסול את כל השיטה כולה בגלל מציאת ג' חרקים ביום אחד. [והנסיון יוכיח, ששיטת הגידול של ירקות עליים המקובלת בגוש קטיף מביאה בסך הכל לתוצאות טובות, וגם אם פה ושם מתגלות תקלות הן מתבררות כתקלות מקומיות בלבד, שהן בבחינת יוצא מן הכלל המעיד על הכלל].

וראוי לצרף כסניף לסברא זו את דעת המהרש"ל כפי שהבינו המג"א. עיין פתחי תשובה (יו"ד סי' פד ס"ק ז):

עבה"ט בשם רש"ל. והוא בפרק אלו טריפות סי' ק' והביאו הט"ז ס"ק י"ז ושם מסיים בה ונראה דוקא במה שמצוי בהם הכנימה אלא שלא בדק כדינו אמרינן

עוד לא הוכח אחרת החזקה שמין זה אין חשש חרקים במקומה עומדת.

ו. גודל השטח הנאסר במציאת חרקים

והנה צ"ע גם כשמצאנו ג' חרקים מתי נאסור את כל הגידול? למשל, שטח של 100 דונם וברוב המקומות שבדקנו לא מצאנו חרקים חוץ מכמה מקומות שמצאנו בהם ג' חרקים האם יש להשחית את כל השדה בעבור הג' או לחייב בדיקת כל עלה ועלה?

והנה יש להסתפק, אילו במקום חלקה גדולה היו כאן ג' חלקות נפרדות ובכל אחת רק 10 דונם ומצאנו בכל אחת חרק אחד האם גם אז היינו אוסרים את כל החלקות בגלל הצטרפות ג' חרקים בג' חלקות? ואת"ל שלא, א"כ מדוע בחלקה גדולה בת 100 דונם לא נאמר גם כן שכל תלם ותלם הוא חלקה בפני עצמה ואין לאסור כל החלקה הגדולה בגלל ג' חרקים המפוזרים בכולה?

ונראה שיש ללמוד זאת ממה שכתב ב'פתיחי תשובה' (יר"ד סי' פד ס"ק ז): בשם תשובת חב"י, שאין לצרף שלושה תולעים שנמצאו בפירות יבשים אצל כמה בעלי בתים שקנו אותם מאיש אחד, ובדקו ג' נשים שלקחו מאותם הפירות וכל אחת מהן מצאה רק אחת. ואין בהן כדי לקבוע חזקת איסור, משום שאנו תולים שהתולעים נתגדלו בבית הקונים ולא אצל המוכר. וע"כ אם לא ימצאו עוד תולעים לאחר שהפירות ייבדקו היטב לאור השמש, לא מחזקינן בהו איסורא. אלא שבסיום דבריו הוסיף:

ומ"מ בעל נפש יחמיר לנצמו מאחר שג'

הכי אבל בדבר שאין מצוי בו כנימה דאמרינן מעלמא נפל לא חיישינן לטפי מהני שנמצאו עכ"ל. מובאר כוונתו בדבר שאין מצוי בו כנימה אפילו נמצאו ג' מותר אפי' אותו התבשיל וכן הבין המג"א בא"ח סי' תס"ז ס"ק י"ב ודחה משום זה דברי הכל בו בשם הראב"ד שם באם נמצאו ג' שעורים בתבשיל ועיין בחק יעקב שם ס"ק כ"ה שכתב דדברי מהרש"ל אינם מוכרחים ולא נמצא חילוק זה בשום פוסק ע"ש ועיין בתשובת מקום שמואל סימן ס"ד וסי' ס"ו אות כ"ה שכתב דאין כוונת הרש"ל כמו שהבינו הם דאף אותו התבשיל מותר אפי' נמצא ג' אלא ר"ל לענין לאסור כל אותו המין משום דהוחזק בתולעים לזה מחלק דבדבר דאתי מעלמא לא אסרינן כל אותו המין אבל ודאי זה התבשיל שבו נמצאו התולעים אסרינן בג' אפילו באתי מעלמא ע"ש.

לדעת המג"א בהבנת דברי המהרש"ל אפילו ג' חרקים בתבשיל אחד אינם אוסרים את אותו תבשיל בדבר שאינו מצוי. אך גם החולקים עליו יודו שבודאי אין לאסור מין שלם בגלל הימצאות מקרית של ג' חרקים. כשם שג' טרפות אינן הופכות את כל המין למין המוחזק בטרפות ואפילו לא במין שיש בו מיעוט המצוי. ונפ"מ בדיעבד כשא"א לבדוק יש לסמוך במין זה על הרוב. ורק באותו תבשיל בו נמצאו ג' החרקים אין לאכול אלא בבדיקה יסודית. ולענינו, רק אם במשך זמן ממושך בתנאים שונים ובעונות שונות יוכח שהשיטה לא יעילה היא תיפסל. אולם כל

אם נמצאו ג' חרקים בחלק אחד של שדה גדולה שבו היו תנאים שונים מן החלק האחר. וכגון שבשולי השדה הריסוס הגיע במינון נמוך יותר, או שחלק אחד מן השדה הושקה טוב יותר וכדומה, ואז אין להחזיק את השדה כולו בחזקת מתולע. וכמו כן נראה לומר בחממות, שבדאי אין לצרף חרק אחד הנמצא בחממה אחת לחרק אחר הנמצא בחממה אחרת, אפילו אם שתיהן הן של אותו המגדל. כי סביר להניח שהתנאים בחממה אחת היו שונים מבחברתה.

ז. האמנם ירק מתליע מעצמו?

והנה ידידי הרב יהונתן בלאס בעבודתו החשובה על נושא החרקים טוען שהנחת הפוסקים היא שהירק מתליע מעצמו, ואינו מתליע מחמת גורם חיצוני. ורק על פי הנחה זו הפוסקים דימו את איסור החרקים לחיטה המחמיצה בפסח, וסברו שיש לירק נגוע חזקת איסור בעצמותו. אלא שלדעתו הנחה זו טעונה בירור [מחודש], ויש מקום להבנה אחרת [על פי המדע העדכני שבידינו]. וזו תמצית דבריו: בנשמת אדם (סי' יח) חילק בין תבואה שירד עליה גשם ויש חשש שנתחמצה לבין פירות שיש בהם חשש לתולעים, וז"ל:

כיון שנמצאו ג' תולעים דאיתחזק שמגדל תולעים ומיניה קא רבו, וא"כ כל ירק וירק הוא בחזקה זו וכל אחד ואחד הוא מן המיעוט המצוי. משא"כ הכא דאדרבה כל גרעין וגרעין יש חזקה דלא נתחמץ, כמ"ש הרשב"א בתשובה ח"א סי' קסב ובשו"ע סי' תסד.

וכוונתו למה שכתב הרשב"א בענין ערימות חיטה המצויות בשדה והגשמים ירדו עליהן, שהן עומדות בחזקת היתרון

נמצאו ואפשר שכבר היה כן אצל המוכר ע"ש.

ומשמע מדבריו שאנו מתירים לכל אחת מן הנשים לתלות את החרק שמצאה בסיבה מקומית, ואיננה צריכה לתלות את שלשת חרקים בסיבה אחת כללית, דהיינו במקור המשותף שממנו קנו את הפרי. ובלבד שישנה סיבה מקומית לתלות בה.

וכמו כן יש לומר בענייננו, שכל עוד יש סיבה מקומית לתלות בה את הימצאות החרקים בערוגה אחת או בשדה אחד, אין ללמוד ממנה על הכלל אפילו אם נמצאו שם יותר מג' תולעים. אך אם מגדלים את כל השדות באותם התנאים ובאותה צורת עיבוד והם מצויים באותו איזור, ונמצאו תולעים באחד השדות לכאורה י"ל שאכן גידול זה הוחזק בתולעים באותה העונה. ובאמת אין לחלק בזה בין ערוגה זו שנמצאה נגועה לחברתה ובין שדה גדולה לקטנה, והוא הדין שאנו מחזיקים את האיסור משדה זו לחברתה. אם כי עדיין צ"ע אילו היו כאן שלושה מגדלים קטנים ובכל אחד נמצא חרק אחד לא היינו מצרפים את שלושת השדות לאסור את כולן. א"כ מדוע מגדל שקנה את שדותיהם של מגדלים קטנים ומצא שלושה חרקים חייב לאסור את כל גידוליו? (ויש אולי לדמות למי שאבדה דרך שדהו בכתובות קט, ב, ר"ל).

אך אם יש לתלות את התולעים הנמצאות בגורמים המאפיינים את מקומן, אין להחזיק איסור זה ממקום למקום. וכגון, שכל חקלאי גידל בצורה אחרת ובתנאים שונים, אין לצרף את כל שטחי הגידול כאחד ולדון את כולם באותה החזקה. יתרה מזו, אפילו בשדה אחת יתכן להבחין בין חלק אחד של השדה למשנהו,

אך בר מן דין נלענ"ד לומר ששאלות אלו אינן מושפעות בהכרח מן התפיסה המדעית, וגם לפי המדע החדש שהכינה פרה ורבה סוף סוף הדבר לא ניכר לעין, ואנו אין לנו אלא מה שעניינו רואות. וכעין מש"כ ה'בינת אדם' (כלל לח ס"ק מט) בעניין החיידקים, שאין אנו צריכים לחוש להם משום שהם אינם ניכרים לעין. וכמו כן יש לומר גם בענייננו, שהרי עניינו רואות שכביכול הירק הוא זה שמשריץ תולעים. ואין בכוחה של הידיעה המדעית שמקורה של התלעה זו היא מבחוץ לעקור את מראה עינינו שהירק הוא זה שמשריץ מתוכו, ודי בסברא זו כדי לחוש להבחנתו של ה'נשמת אדם' ולקבוע שאין לירק חזקת כשרות.

ברם לאחר שנעשתה בדיקה מדגמית ולא נמצאו בה תולעים, ניתן לצרף סברא זו כסניף כדי להעמיד את הירקות בחזקת היתר גם אם התעוררו בהם ספיקות חדשים.

ז. בדיקה מדגמית באמצעות זכוכית מגדלת

והנה, בדיקות המעבדה השגרתיות נעשות בעזרת אמצעים מלאכותיים, דוגמת זכוכית מגדלת, שמקילים על הבדוק למצוא את התולעים. והמציאות תעיד, שרק באופן זה ניתן לזהות נקודות שחורות ואחרות המופיעות על העלים ככנימות וחרקים אחרים האסורים באכילה. ונשאלת השאלה: האם עלינו להתאים את סטנדרט הבדיקה הנעשית בסריקת העיניים לרמת הבדיקה המקצועית שנעשית במעבדות? ולאחר העיון נראה לדמות את השימוש באמצעי עזר לבדיקת תולעים למה שדנו האחרונים בענין הגהה אוטומטית לספר

ואין לנו לחשוש שמא החמיצו. ובטעם הדבר כתב שלעולם אזלינן בתר רובא ורוב החיטין אינן מחמיצות, ואפילו אם ידוע לנו שהן נגעו במים אין לנו להוציא אותן מחזקת היתרן, שלא כל הנוגע במים מחמיץ בודאי.

וה'נשמת אדם' בא לחלק בין גדרים אלו שמצאנו בחמץ לבין גדרי האיסור בירק המוחזק כמתולע. שכן גרעיני התבואה אינם בחזקת חמץ מצד טבעם, ורק הגשם שבא מחוצה להם הוא זה שמחמיצם, ולכן יש להעמידם בחזקתם והם מותרים. מה שאין כן בירק שטבעו לגדל תולעים, ועל כן אינו עומד בחזקת כשרות.

וידידי הרב בלאס סבר להוכיח מדבריו שהיסוד להבחנה זו היא ההנחה שתולעים נוצרים מגוף הירק, כפי שהיה מקובל בימי חז"ל שהכלים משריצים כינים ופרעושים (עיי' שבת יב, א ו-קז, ב). אך היום ידוע לנו שהירק לא משריץ את התולעים מעצמו, אלא חרקים שבאו מחוץ לירק הם אלו שהטילו את ביציהן על הירק ומהן מתפתחות התולעים. ואם כן ירק דומה בכל לחמץ, וכשם שהתבואה עומדת בחזקת כשרות כיון שאינה מחמיצה מגופה, כך יש לומר גם לגבי ירק שאף הוא עומד בחזקת כשרות שהרי אינו מתליע מגופו.

ואמנם שאלה זו על שינוי הטבעים נדונה ב'פחד יצחק' לר"י למפורנטי (ערך 'צידה'), ומסקנתו היא, שבימינו יש להחמיר ולאסור את הריגת הכינה בשבת, כי ידוע שהכינה פרה ורבה ככל היצורים. עיי"ש שהר"י למפורנטי סבר שראוי לחשוש לסברתו רק להחמיר אך אין להסתמך עליה בכדי להקל. ואילו בנד"ד אנו באים להקל מכוחה של סברא זו.

האילנות. וכן בשאר דברים, כי התורה העידה לנו על קיומה בלי מכשירים וכמ"ש ומה יעשו אותן שאין להם מחשבים? וה' נתן חכמה לשכוי להגיד לן דרכי התורה ולהבחין בין יום ובין לילה ולעורר אותנו הכל ע"פ דרך הטבע מה' ית"ש ולא מהמכונות.

ובסיכום דבריו כתב:

ובכלל הוא דבר קשה לסמוך על המצאות זמניות, והתורה לא נתנה לנו אלא בלי תחבולות.

וכבר כתב המבי"ט הביאו המג"א סי' תרמ"ח סק"ח כעין זה לענין האתרוגים אי צריך להשתדל למצא עליהם נקודות שחורות וכיוצא בו. דכל שאין נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל בו לראותו לא היו כל שהוא, ולא נתנה תורה לרואי בו כוכית מגדלת וכיוצא בו אלא למראה עיניו ישפוט. וכן לענין תולעים המייקראבים לא נקראו שרצים, הגם שאפשר לראותם על ידי זכוכית מגדלת.

ואם כי, בסופו של דבר גם הוא מודה שאפשר להשתמש בשעון במקום שאין בו שכוי וכל כיוצא בזה, אך ודאי שאין במחשב כדי להוות תחליף לסופר המגיה את ספר התורה בעצמו. וח"ו לומר על הסופרים שהם טועים והמחשב בקי יותר מהם, משום שהתורה לא ניתנה למכשירים אלא לבשר ודם ולחושיו הטבעיים.

ולמעשה, הורה שלא לסמוך על בדיקת המחשב לכשעצמה, ואין להכשיר את הס"ת אלא על ידי סופר אומן וכשר שיעיד על כשרות הס"ת. אך מאידך, אם לאחר הגהת הסופר נמצאו בבדיקת המחשב עוד שלוש טעויות הניכרות בראיית העין, הרי שהספר יצא מחזקת כשרות עד שיתקנו את

תורה המתבצעת ע"י המחשב. ובזה נחלקו פוסקי דורנו, האם ראוי וניתן להעזר במחשב לשם בדיקת ספרי תורה, או שאדרבה יש בבדיקה זו דווקא צד גריעותא ואין לסמוך עליה כלל אלא על בדיקת הסופר.

עיי' בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' קיד) שפקק במעמדה ההלכתי של בדיקת המחשב, משום שהתורה סמכה דווקא על בדיקתו של האדם ולא על בדיקתה של המכונה. ואע"פ שבדיקת המחשב טובה יותר משום שהיא שיטתית, התורה סמכה על הרוב ולא הצריכה בדיקה נוספת אחר בדיקת האדם. הגע עצמך, האם יש צורך להעזר בבדיקת מכונה לשם גילוי טריפות שאינן שכיחות, או שניתן לכתחילה לסמוך על הרוב? (ובתוך דבריו הביא עדות מפי מומחה שאחוז הטריפות שבדיקה פשוטה במכשור ווטרנרי מתאים עשוי להגיע ל-30%!!!, ואעפ"כ אין אנו צריכים לחשוש לכך ולקבל על עצמנו לבצע בדיקה זו. משום שהתורה ניתנה לכל אדם בעל עיניים, ולא דווקא למפעיל המחשב או המכונה, ועיי' מבי"ט ח"ב סי' מט).

ובהמשך דבריו כתב, וכן העיד ב'תפארת ישראל' (ע"ז פ"ב מ"ו ב'בועז' אות ג) שגדול אחד רצה להתיר דג שיש לו קשקשים קטנים שאינם נראים בעין אלא בעזרת מיקרוסקופ, ולא הניחוהו גדולים אחרים וכולי עלמא עד שנשתקע היתרו ונקבע האיסור.

ומה נמתקו בזה דברי הגאון פוסק הדור מרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל שהביאו בשמו שהגם שהיה פוסק לכל הדור, לפי השעון וכיוצא בו, אבל לעצמו בבוקר היה פותח חלונו ובודק לראות אם הגיע כבר זמן עטיפת טלית, ולעת תפילת נעילה היה מביט החוצה אם החמה עומדת על ראש

מזהים נקודה חשודה על הפירות. ואמנם לאחר הבדיקה בזכוכית מגדלת מתברר לנו שנקודה מסוימת היא חרק, אולם גם אז איננו יכולים לזהות את החרק עצמו במו עינינו. אנו רואים רק נקודה ויודעים שהיא חרק רק על סמך זכוכית המגדלת, לכן נלענ"ד שמעיקר הדין ניתן לסמוך על כך ולאכול ירק זה.

אם כי המהדרין לא יאכלו זאת. וסברם היא, שכיון שהתחדש לנו מידע המאפשר לנו לזהות חרקים הנראים כנקודות וכדו', הוברר לנו שפירות אלו אסורים. ואין בזה לדעתם משום הוצאת לעז על כל הדורות הקודמים, וביניהם צדיקים וחסידים שלא נמנעו מאכילת פירות וירקות הנגועים בכנימות וחרקים אחרים שלא זיהו אותם בדורות ההם. משום שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות, וכיון שלא היו בידיהם אמצעי ראייה המצויים בזמנינו הפירות היו מותרים לגמרי. אך משהוברר לנו מהותן של הכנימות, חובה עלינו לנהוג על פי המידע העדכני שבידינו.

אך סברא זו אינה מוכרחת, ואדרבה, קשה לקבל את ההנחה שהקב"ה הביא ח"ו תקלה על ידיהם של צדיקים רבים כל כך ועל כלל ישראל כולו. ואם נאסור פירות אלו מעיקר הדין יש בכך משום הוצאת לעז על הראשונים, שהרי הם נחשבו מותרים במשך דורות רבים כל כך. ומעין זה כתב ב'מנחת שלמה' (תנינא חלק ב-ג, סי' סג): 'גם לא מסתבר שהראשונים כמלאכים ח"ו נכשלו בזה, כי לא ברור כל מה שאומרים שזה נתחדש רק בזמננו מפני הריסוס והזיבול הכימי'. ומסתבר שאין לזהות חרקים בעזרת אמצעים זרים אלא רק על פי מראה העיניים בלבד. וצ"ע. וראוי לגדולי הדור שיקבעו בזה דעת תורה.

הטעויות והספר כולו יעבור הגהה נוספת על ידי סופר. ועדיף שלא לבדוק כלל על ידי המחשב אלא לסמוך על המגיה, מלבדוק בעזרת המחשב ולהסתפק בתיקון הטעויות שיתגלו על ידו בלבד. ואף לכתחילה לא הצריך לבדוק את הס"ת בעזרת המחשב אם הדבר כרוך בטיחה או בהוצאת ממון.

ומדבריו עולה, שעדיף לכתחילה להמנע מן הבדיקה ע"י מחשב, אולם כאשר המחשב גילה טעות שהמגיה לא גילה יש להתחשב בכך, ולא להתעלם ממנה. וכמדומני שזו היא הדעה המקובלת להלכה, שאין צורך לבדוק ס"ת במחשב, וגם אין להסתמך על בדיקתו בלבד, ורק ליתר הידור אנו ממליצים לבדוק את הספר גם במחשב, כשאדם בודק את הטעויות שנמצאו ומתקן אותן.

ואם ניישם תפיסה זו גם בנד"ד יצא שאין צורך לחפש את החרקים ע"י זכוכית מגדלת. וגם בדיעבד, אם בעין לא מזוינת לא נכיר שהוא חרק, אין עלינו חובה לוודא זאת ע"י הגדלה. אולם אם כתוצאה ממחקרים שנעשו באמצעות כלים שונים כולל זכוכית מגדלת, התברר לנו שמה שסברנו לתומנו שאינו חרק הוא באמת חרק, ועתה אנו מזהים זאת גם בעינינו, יש מקום להתחשב בכך.

אך כל זאת רק כשהחרק ניכר לעין, אך במקום שאינו ניכר אלא באמצעים מלאכותיים בלבד נלענ"ד שאין לחשוש לו. ולא דמי לבדיקת ס"ת במחשב, כשהמחשב איתר טעות בס"ת איננו סומכים עליו עד שהמגיה האנושי מוצא בעצמו את הטעות, ובסופו של דבר האדם קובע זאת רק במו עיניו, ובדיקת המחשב אינה אלא כלי עזר לבדיקת העין. משא"כ לענין חרקים כשאנו

- ב. טיפול יסודי וקבוע מוציא ירק מחזקת מתולע.
- ג. אם נמצא ירק מתולע לאחר הריסוס יש לבדוק את כולו בדיקה מדגמית, אבל השיטה לא נפסלה.
- ד. אם נמצא חרקים בירקות יש לחוש רק למקום בו נמצאו החרקים בתוך החממה.
- ה. אין לחוש מחממה לחממה.
- ו. אי"צ לחפש חרקים בירקות באמצעים מלאכותיים. ורק אם יש ספק בראיית העיניים יש להעזר באמצעים מלאכותיים.
- (ושאלה מעין זו התעוררה גם לגבי חזקת הכשרות של סתם אדם מישראל שאינו ממזר ח"ו. ובזמנינו התחדשה בדיקת DNA שנחשבת לבדיקה אמינה במיוחד, ועל פיה ניתן לקבוע בוודאות את כשרותו של כל אדם המוחזק בכשרות. ולא מצאנו בפוסקים מי שהצריך להשתמש בבדיקה זו, אלא סמכינו ארובא ואחזקה. ואולי שם ילפינן מאליהו שלא יגלה את הממזרים שנטמעו בישראל, וגם אנו לא נשאל אותו, כי גם זה בכלל גזה"כ "ממזר ודאי אמר רחמנא – ולא ממזר ספק". וקצת דמי לערלה בחו"ל, שספיקה כשר מעיקר הדין.)

מסקנות

- א. בדיקה מדגמית מועילה בירק שאין דרכו להתליע.

סימן סב

חרק יבש בירק

- ראשי פרקים
- שאלה
- א. דין חרק שהתייבש
- ב. חרק הסמוי מן העין
- ג. האם שטיפה מועילה?
מסקנה

* * *

- שאלה*
- עובד המכון הגיע אלי ובידו מיקרוסקופ, וגרגיר תירס שעליו יש נקודה חומה הנראית לעין, אולם איש שאינו מומחה לא חושד בה שהיא חרק. אך לאחר התבוננות מעמיקה דרך המיקרוסקופ ניכרות בנקודה זו צורות רגליים, המעידות שהיה כאן חרק
- ואלו שרידיו. ומכיון שהתירס עבר שטיפה בסבון ומלח, נמצא שהחרק בלע את החומרים וטעמו נפגם. וכמו כן, ניתן לייבש את התירס, והייבוש ירוקן את כל תוכנו של החרק ותישאר רק המעטפת הקרנית שלו.
- האם יש לאסור את כל התירס בגלל

* לרב יגאל קמינצקי הרב האזורי של חבל עזה.